

Lekarze – patroni wielkopolskich ulic

Składkowskiego

Stawoj Felicjan Składkowski (1885–1962)
Lekarz, generał brygady
i najdłużej urzędujący premier II RP

Urodzony 9 czerwca 1885 r. w Gąbinie w powiecie gostyńskim na Mazowszu w rodzinie o tradycjach patriotycznych. Był synem Wincentego, powstańca styczniowego, sędziego pokoju, i Anny z Wójcickich.

Po maturze w gimnazjum filologicznym w Kielcach w 1904 r. podjął studia medyczne na Uniwersytecie Warszawskim. Uczestniczył w ruchu niepodległościowym pod znakiem PPS, co wkrótce przypłacił aresztem, a następnie nadzorem policyjnym i relegowaniem z uczelni. Unikając oczekującej go rozprawy sądowej, wyjechał do Krakowa, aby kontynuować tam w latach 1906–1911 przerwane studia. Po uzyskaniu dyplomu doktorskiego pracował początkowo jako asystent

prof. Bronisława Kadera w Klinice Chirurgicznej UJ, a od stycznia do sierpnia 1914 r. praktykował jako chirurg i ginekolog w Sosnowcu. Od 14 sierpnia 1914 r. podjął służbę w oddziałach strzeleckich Józefa Piłsudskiego, niebawem przekształconych w Legiony Polskie. Służył jako lekarz batalionowy i pułkowy I Brygady, awansując z czasem do stopnia kapitana. Cieszył się opinią dobrego lekarza i organizatora wojskowego sanitarium. Internowany po kryzysie przysięgowym przebywał przez rok w obozie oficerskim w Benjaminowie, gdzie był jednym ze współorganizatorów nieformalnego Benjaminowskiego Towarzystwa Lekarskiego.

Po odzyskaniu niepodległości czynny był w organizowaniu polskich w władz w Zagłębiu Dąbrowskim. Od lutego 1919 r. pełnił rozmaite funkcje w wojskowych formacjach sanitarnych. W styczniu 1924 r. oddelegowano go na staż w Wyższej Szkole Wojennej w Paryżu. Po powrocie objął stanowisko szefa Departamentu Sanitarnego Ministerstwa Spraw Wojskowych. 15 sierpnia 1924 r. mianowano go generałem brygady. Bliski współpracownik marszałka, uczestniczył w przewrocie majowym w 1926 r. Pełnił liczne i ważne funkcje państwowe: w październiku 1926 r.

objął tekę ministra spraw wewnętrznych; jednocześnie został naczelnym nadzwyczajnym komisarzem do spraw walki z epidemiami. Działal energicznie na rzecz poprawy stanu sanitarnego państwa. W późniejszym czasie był także wiceministrem spraw wojskowych i szefem administracji armii. 19 marca 1936 r. został awansowany na stopień generała dywizji. Rok po śmierci Piłsudskiego Składkowski objął stanowisko premiera. Pełnił je do 30 września 1939 r., kiedy to – już po internowaniu w Rumunii – wraz za całym gabinetem podał się do dymisji. Nadal jednak czuł się żołnierzem i lekarzem; na ręce nowego premiera gen. Władysława Sikorskiego przesłał podanie o przyjęcie do służby w sanitariacie odtwarzanych we Francji po klęsce wrześniowej polskich oddziałów. Otrzymał odpowiedź odmowną, podyktowaną zapewne datującą się już od połowy lat dwudziestych osobistą niechęcią Sikorskiego. Dopiero w styczniu 1941 r. Składkowskiemu udało się przedostać do Syrii, gdzie – dzięki poparciu udzielonemu przez prezydenta Władysława Raczkiewicza – powierzono mu na kilka miesięcy inspekcję sanitarną polskich formacji w Palestynie. Po odwołaniu go z tej funkcji pozostawał bez przydziału do końca wojny; mieszkał w Tel Awiwie. W 1946 r. przeniósł się do Wielkiej Brytanii i osiadł w Londynie. Uczestniczył w życiu politycznym i kulturalnym pol-

skiej emigracji (działał m.in. w Lidze Niepodległości Polski), obdarzony talentem literackim sporo pisał i publikował. Do końca życia pozostał piłsudczykiem. Zmarł 31 sierpnia 1962 r. w Londynie i pochowany został na cmentarzu Brompton. W 1990 r. jego prochy spoczęły na warszawskich Powązkach.

Działalność lekarska Składkowskiego dotyczyła zasadniczo szeroko pojętej medycyny wojskowej oraz upowszechniania higieny publicznej. W tym drugim zakresie jego aktywność na rzecz podnoszenia higieny osobistej i publicznej, np. poprzez budowanie ubikacji, przyczyniła się do poprawy sytuacji w tym zakresie. Pisał jako minister spraw wewnętrznych: „Żądam, aby wynikiem akcji powyższej było: 1. W osiedlach miejskich – czystość na placach, ulicach i podwórzach domów, czysty ustęp i zamykany śmietnik w obrębie każdej posesji”. Później jako premier kontynuował te działania, o czym świadczy termin „sławojka” na określenie wolno stojącego drewnianego wychodka.

Do powstania tej nazwy przyczyniły się m.in. liczne osobiste kontrole sanitarne ustępów dokonywane przez samego ministra podczas jego podróży po kraju, co było powodem kpin i licznych anegdot. W 1927 r. Składkowski pisał do wojewódów: „Ubikacje powinny drogą częstego szorowania sedesów i podłogi, wentylowania i odkażania być stale utrzymane

w stanie używalności i nie zatrzuwać powietrza naokoło”.

Sporo informacji na ten temat – często arcyciekawych, o posmaku anegdot – znalazło się w jego wspomnieniach (m.in. *Moja służba w Brygadzie i W Beniaminowie. Kartki z pamiętnika*). W 1918 r. wydał *Podręcznik higieny wojskowej*. Podczas stażu w Paryżu nadsyłał do „Lekarza Wojskowego” comiesięczne korespondencje; w „Bellonie” publikował artykuły poruszające zagadnienia sanitarno-wojskowe. O jego działalności lekarskiej w okresie legionowym wielokrotnie i z dużym uznaniem dawali świadectwo towarzysze broni w swoich wspomnieniach.

Po latach spore zainteresowanie budzi jego działalność literacka. Składkowski napisał wiele artykułów i książek. Już współcześnie oceniany był jako utalentowany i pracowity autor, m.in. przez Jana Lechonia, który ocenił np. jego *Karetkę pocztową* jako „arcydzieło gawędy, arcydzieło rodzaju niewysokiego – ale arcydzieło”. W ogłoszonym w 1959 r. plebiscycie dotyczącym tego, kto miał zasiadać w emigracyjnej Akademii Literatury, Składkowski zajął 26. miejsce *ex aequo* z Witoldem Gombrowiczem. Sławoj Felicjan Składkowski jest patronem ulicy w Turku.

DR N. MED. WŁODZIMIERZ WITCZAK,
PROF. NADZW. DR HAB. ANDRZEJ GRZYBOWSKI